

Leva opozicija krepi svoje vrste z novo opozicijsko platformo. Stališča šestinštiridesetih, (15. oktober 1923)*

MARJAN BRITOVŠEK

POVZETEK

V selektivnem izboru dokumentov iz neobjavljenega Zbornika sledimo izhodiščem spora, dramatičnim diskusijam na partijskih konferencah, plenarjih in kongresih RKP(b). Mnogo tega gradiva v nekdanji Sovjetski zvezi in sedanji Ruski federaciji dotlej še niso objavili, v slovenskem jeziku pa večina teh dokumentov še ni bila objavljena.

ABSTRACT

*THE LEFT OPPOSITION STRENGTHENS ITS RANKS WITH THE NEW
OPPOSITION PLATFORM
THE POSITION OF THE FORTY-SIX, (15 OCTOBER 1923)*

In the selected Documents for the unpublished collection, we follow the sources of conflict, dramatic debates at Party conferences, plenaires and the RCP (Bolshevik) congresses. Much of this material has not yet been published in either the former Soviet Union or the present Russian Federation, nor in Slovenia.

Teden dni po prvem pismu Trockega politbiroju oktobra 1923 je 46 vidnih članov partije objavilo izjavo, v kateri so kritizirali politiko vodstva z izrazi, identičnimi s tistimi, ki jih je pogosto uporabljal Trocki. Ta tajni dokument opozicije je podpisalo 46 partijskih funkcionarjev in ga poslalo politbiroju. Podpisani so, kot je razvidno iz dokumenta, kritizirali politiko partijskega vodstva v gospodarstvu in odnos do notranje partijske demokracije. Ta dokument je bilo težje odpraviti z izgovorom, da je odraz osebnega častihlepja. V njem se je izražalo vsesplošno nezadovoljstvo v partiji. Prvič po letu 1918 sta skupaj z enotno platformo nastopili ekstremna levica in zmerno krilo leve opozicije. Zmerno levico so v tej opoziciji predstavljali: Jurij Pjatakov, sposoben in

* Nadaljevanje članka iz Anthroposa 1994/4-6, str. 179-187.

izobražen industrijski menežer, ki ga je Buharin pred dvema letoma razglašal za svojega najboljšega prijatelja, njegova žena Jevgenija Boš, J. Preobraženski, ugleden gospodarski teoretik in nekdanji sekretar CK RKP/b/, ki je bil verjetno glavni avtor dokumenta, dalje Lev Sosnovski, nadarjen sodelavec Pravde, Ivan Smirnov, zmagovalec nad Kolčakom, Antonov-Ovsejenko, heroj oktobrske revolucije in glavni politični komisar Rdeče armade, N. I. Muralov, poveljnik moskovske garnizije, L. P. Serebrjakov, nekdanji sekretar CK RKP/b/. Nekdanjo skrajno levico je zastopala močna skupina iz vrst demokratičnih centralistov in nekdanje Delavske opozicije: Vladimir Smirnov, V. N. Obolenski (Osinski), T. Sapronov, A. S. Bubnov, V. Kosior, V. N. Maximovski. Tudi Radek je v posebni deklaraciji izrazil solidarnost s skupino šestinštridesetih. Toda ta skupina šestinštridesetih boljšeikov ni bila idejno homogena. Trockemu blizu so bili samo Preobraženski, Pjatakov, Sosnovski, Ivan Smirnov in Antonov-Ovsejenko. Predstavljali so vodilno jedro opozicije iz leta 1923 in so v njej zastopali trockistični element. Skupina, ki se je zbrala okoli Trockega v času diskusije o sindikatih v letih 1920-1921, se je razpršila. Od sedmih članov, ki so bili povezani s sindikalno platformo Trockega, dejansko ni bilo več nikogar. Andrejev je prešel povsem na linijo vodilne skupine. Buharin in Dzeržinski, čeprav dotlej še kritična, sta se kmalu uklonila. Krestinski in Rakovski sta bila zunaj Rusije na diplomatskem položaju, kar je bil uspeh Stalinove kadrovske politike. Preobraženski in Serebrjakov sta podpisala platformo 46 brez rezerve. Trocki se je tedaj še skrbno izogibal, da si ne bi nakopal očitkov, da je prekršil sklep 10. partijskega kongresa "o frakcijskem grupaštvu". Toda med podpisniki platforme je bilo veliko takšnih, ki so bili prej ali kasneje najbolj povezani s Trockim. V svoji avtobiografiji Trocki navaja Rakovskega, I. N. Smirnova, L. S. Sosnovskega in Preobraženskega, s katerimi je govoril o razgovorih z Leninom, ki jih je imel v novembru in decembru 1922. Malo verjetno je, da ga ne bi informirali o svojih namerah in ga prosili, naj se jim priključi. Če bi Trocki sprejel njihovo prošnjo, bi avtomatično postal njihov voditelj. Da se je Trocki tedaj distanciral od teh intencij, je možno pojasniti z njegovim upanjem, da bo Lenin okreval in da bo z njegovim povratkom mogoče javno izvesti spremembe v vodilnem jedru.

Podpisniki so dokument predložili CK s prošnjo, naj CK z njim po stari navadi seznanijo članstvo. Partijsko vodstvo pa je to zavrnilo. Zagrozilo je z disciplinskimi ukrepi, če bi podpisniki skušali sami z dokumentom seznaniti partijsko članstvo. Člane CK so poslali v partijske celice in ostro napadali sestavljalce neobjavljenega dokumenta.

Najmanj četrtina podpisnikov je izhajala iz ožjega Buharinovega kroga. Več podpisnikov se ni strinjalo z nekaterimi točkami Izjave, kar so tudi javno povedali. Za konflikt med Trockim in vodilno skupino /Zinovjev-Kamenev-Stalin/ je vedela po izjavah Trockega "le majhna skupina posvečenih". Trocki je zanikal sodelovanje pri platformi 46, medtem ko so njegovi oponenti trdili, da je to zanikanje samo njegova vojna spretost, da bi se izognil očitku, da ustvarja frakcijsko tvorbo.¹

Dokazov za svoje trditve pa oponenti Trockega niso navedli. Težko verjamemo tudi privržencem Trockega, ki so po njegovi smrti trdili, da za akcijo šestinštridesetih ni vedel in da ga je presenetila. Preobraženski, Muralov in Antonov-Ovsejenko so ga verjetno o vsem obveščali in se ne bi izrekli za akcijo brez njegovega tihega pristanka. Opozicija je namreč tako zvesto ponavljala kritike Trockega, da je vodilna skupina upravičeno sumila, da je Trocki izjavo 46 sam inspiriral oziroma organiziral. Vprašanje odgovornosti Trockega za akcijo 46 je bila osrednja tema 13. partijske konference v januarju 1924, tik pred Leninovo smrtjo. Trojka je menila, da predstavlja skupina 46 začetek bodoče frakcije. Malo verjetno je, da so bili vsi podpisniki platforme seznanjeni z

¹ 13. Konferencija RKP/b/, stran 46, 92-102, 104-113.

globino konflikta v politbiroju. Samo en podpisnik platforme 46 /Pjatakov/ je bil polno-praven član CK, trije, med njimi tudi Kaganovič, pa so bili kandidati CK. Drugi niso pripadali nobeni osrednji partijski instituciji. Ta dejstva, kot tudi samo besedilo platforme, dopuščajo sklep, da so podpisniki pričakovali, da se bo Buharin postavil na njihovo čelo. Platforma se je izognila spornim gospodarskim vprašanjem, glede katerih so obstajale globoke razlike med Preobraženskim in Pjatakovim na eni ter Buharinom na drugi strani. Opozorili so samo na nevarnost težkega gospodarskega poloma, če bodo še naprej pustili, da bodo šle stvari po stari poti. Dokument je bil obtožnica vodstva in njegovih metod ter birokracije nasploh. Kljub kritiki pa so izrekli zaupanje partijskemu vodstvu. Zahteve poslanice so bile skromne.

Platforma 46 je ohranjena v tipkopisu v angleškem prevodu, ki ga hrani Inštitut za socialno zgodovino v Amsterdamu.²

Politbiroju Centralnega komiteja Ruske komunistične partije

Skrajna resnost položaja nas sili (v interesu naše Partije, v interesu delavskega razreda) k odkriti ugotovitvi, da nadaljevanje politike večine v Politbiroju grozi vsej partiji s hudo katastrofo. Gospodarska in denarna kriza, ki se je začela konec letošnjega julija, in vse posledice, ki iz nje izhajajo - vključno s tistimi znotraj partije - neizprosno razkrivajo neustreznost vodstva partije na gospodarskem področju, še zlasti pa na področju notranjih odnosov v partiji.

Naključnost, nepremišljenost in nesistematičnost odločitev Centralnega komiteja, ki ni bil kos nalogam na gospodarskem področju, so pripeljale do položaja, v katerem se kljub nedvomnim velikim uspehom na področju industrije, kmetijstva, financ in transporta - uspehom, ki jih je gospodarstvo v državi doseglo samo od sebe in ne po zaslugi vodstva, temveč navkljub neustreznosti le-tega oziroma še bolj zaradi pomanjkanja vsakršnega vodstva - soočamo ne le s predvidenim koncem teh uspehov, marveč tudi s hudo gospodarsko krizo.

Soočamo se z bližajočim se zlomom červonca, ki se je spontano spremenil v osnovno valuto pred likvidacijo proračunskega primanjkljaja; s kreditno krizo, v kateri državna banka ne more več financirati industrije in trgovine z industrijskim blagom, še celo nakupa žita za izvoz ne, ne da bi pri tem tvegala resen zlom; s padcem prodaje industrijskega blaga zaradi previsokih cen, do katerih prihaja po eni strani zaradi pomanjkanja načrtovanega organizacijskega vodstva v industriji, po drugi strani pa zaradi napačne kreditne politike; z nemožnostjo, da bi uresničili načrtovani izvoz žita, ker žita ne moremo odkupiti; z izjemno nizkimi cenami živilskih izdelkov, ki prizadevajo kmečko prebivalstvo in grozijo z množičnim krčenjem poljedelske proizvodnje; z razlikami v plačah, ki izzivajo razumljivo nezadovoljstvo med delavci, s proračunsko zmedo, vse to pa posredno povzroča zmedo tudi v državnem aparatu. "Revolucionarne" metode redukcij pri sestavljanju proračuna ter nove neizbežne redukcije pri njegovem izvajanju so se iz prehodnih ukrepov sprevrgle v reden pojav, ki nenehno povzroča motnje v državnem aparatu, povzroča pa jih - ker redukcije niso speljane načrtno - čisto naključno in samodejno.

To je nekaj elementov ekonomske, kreditne in finančne krize, ki se je že začela. Če se pri priči ne lotimo široko zastavljenih, dobro premišljenih, načrtovanih in odloč-

² /International Institut voor Sociale Geschiedenis/. Prvi ga je objavil v svoji zgodovini sovjetske Rusije, 4. zvezek z naslovom *Interregnum* E. H. Carr. Dokumenti opozicije so leta 1975 izšli v publikaciji: *Document of the 1923 Opposition*, New Park Publications, London 1975.

nih ukrepov, če se bo sedanja odsotnost vodstva nadaljevala, se bomo soočili z možnostjo hudega gospodarskega zloma, nujno povezanega z notranjepolitičnimi zapleti ter popolno paralizo naše zunanje učinkovitosti in zmožnosti delovanja. Slednja pa nam je, to je menda vsem očitno, zdaj potrebnejša kot kdajkoli; od nje je odvisna usoda svetovne revolucije in delavskega razreda v vseh deželah.

Podobno opazamo prav tako neustrezno vodenje na področju notranjih partijskih odnosov, kar mrtviči in razkraja partijo; to je posebej očitno v obdobju krize, v kateri se nahajamo.

Tega si ne razlagamo s politično nesposobnostjo sedanjih voditeljev partije, nasprotno: najsi se še tako razhajamo v oceni položaja in izbire sredstev za njegovo ureditev, domnevamo, da v nobenem primeru ne more biti ovir za to, da imenuje partija sedanje voditelje na najvidnejša mesta v diktaturi proletariata. To si razlagamo z dejstvom, da imamo za navidezno uradno enotnostjo v praksi enostransko izbiro posameznikov in razvojno linijo, ki je enostranska ter prilagojena pogledom in simpatijam ozkega kroga. In ker so ti ozki pogledi izmaličili partijsko vodstvo, partija v določeni meri ni več tisti živi, neodvisni kolektivni organizem, ki z občutkom dojema živo resničnost, na katero jo veže tisoč niti. Namesto tega smo priče vse bolj naraščajoči in zdaj komaj še prikriti delitvi partije na hierarhijo sekretarjev in "molčeče ljudstvo", na profesionalne partijske uradnike, postavljene od zgoraj, in večinsko partijsko množico, ki ni udeležena v skupnem življenju.

To dejstvo je znano vsakemu članu partije. Člani partije, ki so nezadovoljni s to ali ono odločitvijo centralnega ali celo pokrajinskega komiteja, ki dvomijo o tem ali onem ter sami opazijo to ali ono napako, nepravilnost ali nedoslednost, si ne upajo govoriti o tem na partijskih sestankih in se celo bojé omenjati te stvari v pogovoru, če niso prepričani, da se lahko popolnoma zanesejo na diskretnost svojega sogovornika; svobodne diskusije znotraj partije dejansko ni več, javno mnenje članstva je utišano. Danes ni več partija, ne njene široke množice, tista, ki imenuje in izbira člane pokrajinskih komitejev in Centralnega komiteja RKP. Nasprotno: sekretarska hierarhija partije v še večji meri rekrutira članstvo konferenc in kongresov, ki se vse bolj sprevržejo v izvršilne zbore te hierarhije.

Režim, ki se je vzpostavil znotraj partije, je popolnoma nevzdržen; uničuje neodvisnost partije, saj partijsko članstvo nadomešča z rekrutiranim birokratskim aparatom, ki v normalnih časih deluje brez pripomb, a neizbežno odpove v trenutkih krize in grozi, da bo postal do kraja neučinkovit spričo resnih dogodkov, ki se nam obetajo. V nastalem položaju je treba odraz dejstva, da je režim diktature frakcije znotraj partije, ki je dejansko nastal po desetem kongresu, že preživet. Mnogi smo se zavestno podredili temu režimu. Sprememba v politiki leta 1921 in po boleznici tovariša Lenina je po mnenju nekaterih med nami terjala diktaturo v partiji - kot začasen ukrep. Drugi tovariši so imeli do tega že takoj skeptično ali odklonilno stališče. Bodi kakorkoli, do dvanajstega kongresa partije je bil ta režim že preživel. Začela se je kazati njegova druga plat. Notranja povezanost partije se je začela rahljati. Partija je začela odmirati. Skrajna in očitno boleštna opozicijska gibanja znotraj partije so začela dobivati protipartijski značaj, ker ni bilo tovariške razprave o žgočih vprašanjih. Taka razprava bi brez težav razkrila boleštnost teh gibanj tako množicam v partiji kot tudi večini tistih, ki so se vanjo vključevali. Posledica tega so ilegalna gibanja, ki odtujujejo partiji njeno članstvo, in ločitev partije od delovnih množic.

Če se ustvarjeni položaj ne bo korenito spremenil v bližnji prihodnosti, bosta gospodarska kriza v Sovjetski Rusiji in kriza diktature frakcije v partiji zadala težke udarce diktaturi proletariata v Rusiji in Ruski komunistični partiji. S takim bremenom diktatura proletariata v Rusiji in njena voditeljica RKP ne more stopiti v fazo novih ne-

mirov, ki se napovedujejo po vsem svetu, drugače kot z vnaprej predvidenimi porazi na vsej fronti proletarskega boja. Na prvi pogled bi bilo kajpada najpreprosteje urediti to vprašanje s sklepom, da ta trenutek glede na vse okoliščine ni in ne more biti ustrezen za postavljanje vprašanj o spremembah v liniji partije, da se zdaj ne kaže lotevati novih in zapletenih nalog itd. itd. A nadvse očitno je, da bi tako gledanje privedlo do težnje k uradnemu zatiskanju oči pred dejanskim položajem, saj se skriva vsa nevarnost v dejstvu, da ni prave enotnosti v misli ne v dejanju, kadar se znajdemo pred izjemno zapleteno notranjo ali zunanjo situacijo. Bitka, ki se bojuje v partiji, je tem bolj zagrizena, čim tišje in čim bolj skrito se odvija. Če zastavljamo to vprašanje Centralnemu komiteju, počnemo to prav z namenom, da bi spodbudili najhitrejše in najmanj boleče rešitve nasprotij, ki zdaj razcepljajo partijo, in da bi partijo brez oklevanja postavili na zdrave temelje. Resnična enotnost v mislih in dejanjih je nujna. Težave, ki nam grozijo, terjajo združeno, bratsko, do kraja zavestno, skrajno odločno, skrajno koncentrirano akcijo vseh članov naše partije.

Fracijski režim je treba odstraniti, to pa morajo storiti predvsem tisti, ki so ga ustvarili; nadomestiti ga je treba z režimom tovariške enotnosti in notranje partijske demokracije.

Da bo Centralni komite videl našteto in se lotil ukrepov, ki so neizbežni za rešitev iz gospodarske, politične in partijske krize, predlagamo kot prvi in nujni korak sklic konference članov Centralnega komiteja in najuglednejših ter najaktivnejših partijskih delavcev, pri čemer naj bi seznam povabljenih vključeval nekaj tovarišev, katerih pogledi na položaj se razhajajo z večino v Centralnem komiteju.

Podpisniki deklaracije Politbiroju Centralnega
komiteja KPR v zvezi z notranjim položajem partije
15. oktober 1923

E. Preobraženski
B. Breslav
L. Serebrnjakov

Ne strinjam se z nekaterimi točkami tega pisma, ki navajajo vzroke za ustvarjeni položaj, vendar menim, da naj se partija takoj sooči z vprašanji, ki z metodami iz dosedanje prakse niso popolnoma rešljiva, in se popolnoma pridružujem zaključni ugotovitvi pričujočega pisma.

A. Beloborodov

S predlogi se popolnoma strinjam, čeprav z nekaterimi točkami obrazložitve ne soglašam.

A. Rozengolts
N. Alskij

V bistvenih točkah se strinjam s stališči tega poziva. Potreba po neposrednem in poštenem pristopu k vsem našim slabostim je postala tako nujna, da popolnoma podpiram predlog za sklic predlagane konference, ki naj začrta ustrezne ukrepe, da se bomo lahko ognili kopičenju težav.

Antonov-Ovseenko
A. Benediktov

I. N. Smirnov
 J. Pjatakov
 V. Obolenskij (Osinskij)
 N. Muralov
 T. Saprionov

Položaj v partiji in mednarodni položaj terjata bolj kot kdajkoli doslej izjemna prizadevanja in koncentracijo partijskih sil. Pridružujem se deklaraciji, v kateri vidim izključno poskus, obnoviti enotnost partije in jo pripraviti na dogodke, ki nas čakajo. Samo po sebi je razumljivo, da v tem trenutku v partiji ne pride v poštev nikakršen notranji boj v nobeni obliki. Bistvenega pomena je, da Centralni komite trezno preuči položaj in sprejme nujne ukrepe za odpravo nezadovoljstva v partiji in tudi v nepartijskih množicah.

A. Goltsman
 V. Maksimovskij
 D. Sosnovskij
 O. Šmidel
 N. Vaganjan
 I. Stukov
 A. Lobanov
 Rafail
 S. Vaščilenko
 Mih. Žakov
 A. M. Puzakov
 N. Nikolajev

Ker sem zadnje čase precej oddaljen od dela partijskih centrov, se vzdržujem sodbe o prvem in drugem odstavku uvodnega dela; z ostalim se strinjam.

Averin

Strinjam se z razlago gospodarskega in političnega položaja države v prvem delu. Menim, da se je v tisti del, ki opisuje notranji položaj v partiji, prikradlo nekaj pretiravanj. Neogibno je, da se pri priči lotimo ukrepov za ohranitev enotnosti partije.

I. Boguslavskij
 P. Mesjatcev
 T. Korečko

Ne strinjam se z nekaterimi mnenji v prvem delu izjave; ne strinjam se z določenimi oznakami notranjega položaja v partiji. Obenem pa sem globoko prepričan, da položaj partije terja radikalne ukrepe, saj trenutno ni zdrav. Popolnoma soglašam s praktičnim predlogom.

A. Bubnov
 A. Voronskij
 V. Smirnov
 E. Bosch
 I. Byk
 V. Kosior
 F. Lokacov

Popolnoma soglašam z oceno gospodarskega položaja. Menim, da je slabitev politične diktature v sedanjem trenutku nevarna, stvari je treba nujno razčistiti. Menim, da je konferenca resnično neogibna.

Kaganovič
Drobnis
P. Kovalenko
A. E. Minkin
V. Jakovleva

S praktičnim predlogom popolnoma soglašam.

B. Elcin

Podpisujem z enakimi pomisleki kot tovariš Bubnov.

L. Levitin

Podpisujem z enakimi pomisleki kot Bubnov, ne odobravam pa oblike in tona zapisanega, katerega narava me prepričuje, da se tem bolj strinjam s praktičnim delom deklaracije.

I. Paludov

Ne soglašam popolnoma s prvim delom, ki govori o gospodarskem položaju v državi; ta je v resnici zelo resen in terja izjemno pozorno obravnavo, vendar se v vrstah partije doslej niso pojavili ljudje, ki bi jo vodili bolje kot tisti, ki jo vodijo zdaj. Glede notranjega položaja v partiji, sem mnenja, da je v vsem povedanem utemeljena resnica in menim, da so nujni ukrepi neogibni.

F. Sudnik